

- 12, 15 *Třetí internacionála* – byla založena v r. 1919 v Moskvě jako internacionála komunistická, původně jako výraz odboje revolučních činitelů proti politice II. internacionály.
- 16, 16 *Carpe diem!* – (lat.)... Quam minimum credula postero, Užívej dneška a zítřku věř co nejméně, citát z Horatiových Ód.
- 17, 14 *zanaříkal nad naši poezii* – viz poznámku ke III. kapitole Válčení civilistova na str. 377.
- 18, 24 *landšturmáci* – domobrancí.
- 21, 19 *prezentace* – přijímání branců do stavu armády.
- 22, 4 *Radeckého náměstí* – dnešní náměstí Malostranské.
- 27, 9 *ptactvo nebeské*... – biblický obraz z evangelia sv. Matouše, kap. 6, verš 25 a 26: „Protož pravím vám: Nepečujte o život svůj, co byste jedli a co pili, ani o tělo své, čím byste se odívali... Hleďte na ptactvo nebeské, žeť nesejí ani žnou, ani shromažďují do stodol, ale Otec váš nebeský živí je...“
- 30, 10 *Cislajtanie* – neboli Předlitavsko; od vyrovnání s Uhry (r. 1867) obvyklý název pro rakouskou část monarchie na rozdíl od Translajtanie (Zalitavska); oficiálně se obě části monarchie nazývaly Království a země na říšské radě zastoupené; 25 *kádr* – vojenský základní útvar.
- 31, 31 *Omladina* – hnutí pokrokové mládeže v devadesátých letech. Při vyšetřování demonstrací zkonstruovala pražská policie velezrádný spolek. Neumann byl mezi prvními jednadvaceti zatčenými. Ve vyšetřovací vazbě pod Novoměstskou věží (vězení na Karlově náměstí) strávil dobu od 6. září 1893 do vánoc téhož roku, po odsouzení si odpykával trest na Borech (od 25. dubna 1894 do 24. února 1895). Podrobně viz úvodní poznámku k B I, str. 302 až 304.
- 39, 24 *Havlasovy Šílené lásky* – Neumann má na mysli knihu povídek Jana Havlasy (vl. jm. Jan Klecanda, 1883–1964), která vyšla r. 1917. Naráží též na Havlasovy četné cesty do exotických zemí (v l. 1910–11 žil např. na Tahiti).
- 41, 28 *s architektem M.* – Jan Mráček, viz úvodní poznámku k VIII. kapitole Válčení civilistovo, str. 381; 38 *gloriosus miles* – (lat.) slavný (chvástavý, chlubitý) voják.
- 43, 17 *Chargen austreten!* – (něm.) Šarže vystoupit!; 18 *rechts a links* – (něm.) vpravo, vlevo.
- 46, 32 *město egyptských hrnců* – biblický obraz z 2. knihy Mojžíšovy, kap. 16, verš 3: „A mluvili jim synové Izraelští: Ó bychom byli zemřeli od ruky Hospodinovy v zemi Egyptské, když jsme sedávali nad hrnci masa, když jsme se najídali chleba do sytosti!“

A teď vyvedli jste nás na tuto poušť, abyste zmořili všechno shromáždění toto hladem.“

- 49, 8 *serenissimus* – knížecí titul v některých zemích; 26 *Hab'acht!, Ruht!* – (něm.) Pozor!, Pohov!
- 50, 31 *Wachabteilung* – (něm.) střídání strážce.
- 51, 8 *Všechno k bejélul!* – (z něm.) Všecko k rozkazu!
- 52, 9 *Errico Malatesta* (1853–1932), teoretik a organizátor italských anarchistů, autor několika spisů.
- 55, 32 *Bělehrad byl... v srbských rukou* – srbské hlavní město bylo poprvé obsazeno rakousko-uherským vojskem 2. prosince 1914. Hned druhého dne však Srbové zahájili protiofenzívu a dobyli Bělehrad 15. prosince 1914 zpět. V říjnu r. 1915 rakousko-uherská vojska za pomoci bulharské a německé armády provedla nový nápor proti Srbům, kteří, tísněni ze dvou stran, vyklidili Bělehrad po třídenním boji 9. října 1915.
- 62, 4 *L. P.* – Ladislav Procházka, viz úvodní poznámku k XIII. kapitole Válčení civilistova na str. 385.
- 64, 15 *Rákóczi, Deák, Tisza* – František II. Rákóczi (1676–1735), vůdce uherského odboje; r. 1704 dobyl Uhry, ale r. 1708 byl poražen u Trenčína Rakušany; Ferenc Deák (1803–1876), maďarský státník, který byl v opozici proti Metternichově vládě; zastával vůči Rakousku smířlivou politiku a jeho snahy byly korunovány r. 1867 rakousko-uherským vyrovnáním; Kálmán Tisza (1830–1902), maďarský státník, který dosáhl konsolidace dualistického systému. Jeho syn István Tisza (1861–1918) byl jedním z vedoucích politiků Evropy před první světovou válkou. Nesouhlasil s ostrým postupem proti Srbsku a s přičleněním slovanských zemí k monarchii z obavy, že by tím zesílil slovanský vliv.
- 65, 9 *Abtreten!* – (něm.) Odchod!
- 66, 26 *kulturtrégrovský* – (z něm.) kulturtrégr, šířitel domněle vyšší kultury.
- 68, 6 *anbaltoval* – (z něm.) zadržel, zastavil (pro přestupek proti vojenskému předpisu); 24 *habacht* – (z něm.) Habt acht, Pozor.
- 75, 4 *kadet M.* – redaktor Mudra, viz úvodní poznámku k XVI. kapitole Válčení civilistova na str. 387.
- 78, 23 *dienstfrei* – (něm.) volno (od služby).
- 81, 9 *Don Quijot* – postava ze stejnojmenného románu Miguela de Cervantesa, rytíř, který přežil svou dobu; bojoval s větrnými mlýny.
- 82, 7 *Verbaeren* – Émile V. (1855–1916), belgický básník, Neumannovi velice blízký. V r. 1905 přeložil jeho drama Svítání a často se ho dovolával i ve svých statích o umění.
- 85, 28 *Fuslapna* – (něm.) zkomoleně onuce.
- 87, 15 *dienstführender* – (něm.) službu řídící šikovatel.
- 89, 9 *Simplicissimus* – politickosatirický týdeník, vydávaný v Mnichově nakladatelem A. Longenem a karikaturistou T. T. Heinem; v jeho názvu je použito jméno hrdiny barokního románu Grimmels-

- hausenova; *Herr Leutnant ist los.* – (něm.) Pan poručík je venku.
- 92, 2 *štacionka* – stanoviště strážce.
- 93, 8 *Lieber Landsturminfanterist* – (něm.) Milý domobranče; 12 *pád Varšavy* – byla dobyta německými vojsky 5. srpna 1915.
- 97, 26 *denní ropuchy* – narážka na jednoaktovku Viktora Dyka z r. 1908 Ranní ropucha (1. část Válečné trilogie), která má jako moto citát z Chamforta: „Pan de Lassay říkával, že nutno každého rána spolknouti ropuchu, chceme-li žítí ve společnosti.“ *poručík B.* – Karel Bondy.
- 99, 4 *pasírka* – propustka.
- 102, 18 *dr. Deyl* – MUDr. Jan D. (1855–1921), známý profesor očního lékařství na Karlově universitě, organizátor péče o nevidomé (Deylův ústav slepců).
- 103, 5 *coram publico* – (lat.) tváří v tvář veřejnosti; 14 *po pádu Černé Hory* – původně neodvislé knížectví, od r. 1910 království. Po vypuknutí světové války se Černá Hora připojila k Srbsku. Zprvu měla v boji úspěchy, ale 25. ledna 1916 byla zradou obsazena rakousko-uherskou armádou a kapitulovala; 15 *Vivat sequens!* – (lat.) Ať žije následující (vítězství)!
- 104, 5 *doktor B.* – dr. Breindl.
- 108, 16 *Mi van, katona?* – (maď.) Jak se vede, vojáku?; 21 *nincsen, baratom!* – (maď.) není, příteli!
- 112, 7 *bodža* – islámský kněz; 20 *škipetarského románu Mayova* – jde o dílo německého spisovatele Karla Maye *Durch das Land der Skipetaren* z r. 1892, česky vyšel v překladu St. Vraného s názvem *V zemi Škipetarů* r. 1900. Škipetaři je zastaralý název pro Albánce; 25 *s kamarádem F.* – malíř Václav Fiala, viz úvodní poznámku ke knize *Elbasan*, str. 391; 34 *František Kysela* (1881 až 1941), malíř, dekoratér, profesor na uměleckoprůmyslové škole v Praze, zakladatel moderního dekorativního směru v různých oborech uměleckého řemesla (v nástěnné malbě, v knižní grafice, v jevištní výpravě).
- 113, 25 *mrtvé Bruggy* – belgické město, až do 13. století známé jako přední evropské hansovní středisko; po vzestupu Antverp ztratily Bruggy svůj význam a život v nich jako by se zastavil, takže si zachovaly zcela středověký styl.
- 115, 3 *doktor B.* – viz vysv. ke str. 104.
- 116, 13 *přítele K.* – dr. Kolář.
- 118, 34 *Mea culpa!* – (lat.) Má vina!
- 120, 21 *dobyťí Lovčenu* – hora v Černé Hoře. Viz kapitolu *Lovčen* z knihy *Bragožda*, zde na str. 285, a vysv. ke str. 103; 32 *Emanuel T.* – učitel Tichý.
- 121, 8 *kantor K.* – učitel Kolman; 24 *lesník K.* – Alois Kolský.
- 124, 23 *křisi* – cikády.
- 125, 35 *s kamarádem F.* – viz vysv. ke str. 112.
- 126, 10 *František Mareš* (1857–1942), filosof a fyziolog, profesor na Kar-

- lově universitě. Jako zásadní idealista se často ocital v rozporu s filosofickým pozitivismem a politickým realismem. Byl autorem četných filosofických prací, např. *Věda a náboženství*, *Ke kritice monismu* (1912), *Monism* (na pokračování v *Přehledu* 1912–13). Neumann s ním již dříve často polemizoval, např. ve fejetonech *Naturalism*, *Lidové noviny* 20, č. 92 (4. dubna 1912), str. 1–2, Řekněme třeba: o vědě a idealismu, *Lidové noviny* 21, č. 144 (28. května 1913), str. 1–2, oba v knize *S městem za zády*, str. 58 a 216, dále ve stati *Náboženství a církev v soudobém životě*, *Červen* 2, č. 5 (3. dubna 1919), str. 41–43, a č. 6 (10. dubna 1919), str. 55–56, *Sp V*, str. 165.
- 129, 23 *úmrtí parte císaře Františka Josefa* – zemřel 21. listopadu 1916.
- 131, 32 *Essad* – Ahmed Paša E. (1863–1920), albánský generál a politik. Během krátké vlády prince Viléma Wieda (viz vysv. ke str. 156) byl vlastně on skutečným vládcem Albánie. Roku 1916 přistoupil ke spojencům, ale téhož roku dobyli Albánii Rakušané, Essad paša pak uprchl do Soluně. V r. 1920 byl z krevní msty v Paříži zavražděn.
- 140, 10 *senilní César* – míněn František Josef; 17 *tragtierführer* – (něm.) vodič soumara.
- 141, 20 *špricky* – morfiové injekce.
- 144, 32 *makartovské orientální krasavice* – Hans Makart (1840–1884), německý malíř kolorista, maloval dekorativní plátna, podávající variace ženské smyslné nahoty; v r. 1875 podnikl cestu do Egypta.
- 145, 36 *clair-obscur* – (franc.) temnosvit.
- 147, 15 *ramazan* – devátý měsíc islámského kalendáře, vyhrazený postu. Půst končí každého dne západem slunce, v noci se věřící věnují hodování a zábavám.
- 150, 20 *in puncto* – (lat.) dosl. v bodě, co se týče; 29 *verpflégunk* – (něm.) celé zaopatření, stravování.
- 156, 32 *pan Wied* – Wilhelm W., německý princ, r. 1912 po porážce Turecka v balkánské válce a po vyhlášení nezávislosti Albánie dosazený velmocem za panovníka země (r. 1916), ale po šesti měsících opět svržený; 33 *Vilém* – míněn německý císař Vilém II., který nastoupil na trůn r. 1888. 9. listopadu 1918 se vzdal trůnu.
- 157, 5 *Caproni* – typ letadel všeobecně používaných vojsky zemí Dohody ve světové válce a pojmenovaných podle jejich konstruktéra, italského vynálezce Gianniho Caproniho.
- 158, 28 *akcesista* – staré označení pro čekatele u státní správy a u soudu.
- 161, 1 *han* – původně turecký výraz (chan) pro krčmu, hospodu u cesty pro karavany.
- 167, 12 *in hoc puncto* – (lat.) v tomto bodě, co se toho týká.
- 171, 30 *džamije* – mohamedánská modlitebna.
- 179, 1 *Flaubert ve svých egyptských zápiscích* – Neumann miní knihu Mladého Flauberta zápisky z cest, kterou sám přeložil a k níž napsal doslov. Vyšla v edici *Knihy Června* v r. 1912.

- 182, 8 *Mi van?* – (maď.) Jak se daří?
- 183, 27 *entlausung* – (něm.) odvšivovací stanice.
- 186, 2 *vstup Rumunska do války* – Rumunsko zprvu zachovávalo neutralitu. V r. 1914 nastoupil na trůn král Ferdinand, který vyhověl přání Dohody a 27. srpna 1916 vypověděl Rakousku-Uhersku válku. Ale již 6. prosince 1916 dobyli Němci Bukurešť. Rumunská armáda se stáhla do Moldavska, ale 9. prosince 1917 bylo Rumunsko nuceno sjednat příměří.
- 188, 25 *ziehung* – (něm.) stěhování.
- 192, 7 *doktor S.* – dr. Smaženka. Viz úvodní poznámku k XIX. kapitole Elbasanu Čtvrtá ubikace, str. 397.
- 193, 15 *František Josef zemřel* – viz vysv. ke str. 129; 18 *přísaha novému císaři* – Karlu I. (1887–1922). Po převratu se zřekl trůnu.
- 202, 1 *Es gibt zwei Sorten ...* – (něm.) Jsou dva druhy krys, hladové a syté; citát z Heinricha Heina, Wanderratten.
- 205, 17 *když je člověk doma bohatý fabrikant* – míněn Karel Kramář. Viz úvodní poznámku ke XXIII. kapitole Elbasanu Zajatci, zde na str. 397.
- 206, 15 *Alles nur Unterernährung* – (něm.) Všechno jen podvýživa.
- 208, 2 *Abmarsch* – (něm.) odchod; 6 *marschbereit* – (něm.) být v pohotovosti.
- 209, 15 *habsburské jablíčko* – mosazný odznak s císařovými iniciálami; 22 *štábní šikovatel Š. ... praporčík K.* – Ludvík Štětka a menážmistr Kaprál; 30 *liebesgaben* – (něm.) dárky z lásky.
- 210, 13 *marschbereitschaft* – (něm.) pohotovost k pochodu.
- 211, 5 *čužák* – bojovník z řad civilního obyvatelstva.
- 216, 32 *Za toho koníčka ...* – poslední strofa básně Fráni Šrámka Cesta z bojiště ze sbírky Splav (1916). Správné znění: Za jeho koníčka též, pane, prosím. / Byl malý, hubený, Pohledem kosým / objal mne tenkrát, zařehtal nyně.
- 219, 15 *Lacus Lychnitis* – podle města a pevnosti v jižní Ilyrii Lychnidum (Lychnus – lampa, svíčka).
- 221, 22 *čužák* – viz vysv. ke str. 211.
- 223, 20 *komša* – hospodář.
- 228, 31 *dolce far niente* – sladké nicnedělání.
- 229, 5 *polenta* – kaše z kukuřičné mouky.
- 233, 25 *mrtvé město* – viz vysv. ke str. 113.
- 236, 26 *ban* – viz vysv. ke str. 161.
- 237, 12 *kuča* – venkovské stavení.
- 239, 20 *nem szabád* – (maď.) vstup zakázán.
- 243, 4 *salep* – nápoj ze sušené hlízy rostlin vstavačů.
- 244, 21 *kádr* – viz vysv. ke str. 30.
- 247, 30 *spisovatel E.* – Karel Elgart-Sokol.
- 251, 4 *tefsina* – měděná pánev, uvnitř pocínovaná; 11 *poručík B.* – viz vysv. ke str. 97.

- 255, 7 *Decken, Donnerwetter! Sind es dumme Köpfe!* – (něm.) Kryjte se, hromel! Jsou to hloupé palice!
- 261, 15 *Brigade-Telephon-Abteilung* – (něm.) Telefonní oddíl brigády.
- 267, 1 *Za čepici místo kvítečku* – parafráze refrénu populární písničky Karla Hašlera A já si ten kvíteček za čepici dal.
- 274, 25 *ranní ropucha* – viz vysv. ke str. 97.
- 280, 25 *kamarád F.* – viz vysv. ke str. 112.
- 282, 12 *Ferdinandka* – dnes Národní třída v Praze.
- 285, 16 *Nikola* – Nikola Petrovič Njegoš (1841–1921), vládl v Černé Hoře od r. 1860, jako král od roku 1910. Pro svůj autokratismus a kolísání mezi dohodovými a ústředními mocnostmi byl sesazen r. 1918.
- 291, 33 *Jeden byl malíř* – viz. vysv. ke str. 112.
- 298, 17 *Wied* – viz vysv. ke str. 156.
- 304, 27 *šéfredaktor tohoto listu* – Arnošt Heinrich, viz poznámku na str. 389.
- 305, 2 *Sursum corda!* – (lat.) Vzhůru srdce!; 13 *Doboda* – název pro skupinu zemí, které uzavřely smlouvu o spojení: Anglie a Francie v r. 1904, Rusko v r. 1907, Itálie v r. 1915; 21 – *po pádu Varšavy* – viz vysv. ke str. 93.
- 308, 3 *Mikuláš Lenin žil ještě v Bernu* – V. I. Lenin žil v Bernu od počátku světové války. Tam byla v r. 1915 přijata na konferenci rezoluce proti válce a pro revoluci. 3. dubna 1917 přijel Lenin do Petrohradu; 22 *Millovo Poddanství ženy* – politicko-filosofický traktát J. S. Milla (1806–1883), filosofa a politického ekonoma, *The subjection of women* z r. 1869; vyšel česky v Sokolově Vzdělávací bibliotéce v r. 1890.
- 309, 32 *Sylvie Pankhurstová* – spr. Emmeline P. (1858–1928), angl. feministka, zakladatelka Ligy pro osvobození žen a Ženské sociální a politické unie. Byla několikrát vězněna. Za světové války sympatizovala s československým revolučním hnutím.
- 316, 24 *Třetí internacionála* – viz vysv. ke str. 12.
- 337, 6 *Hamsunova Pana* – vrcholný román norského spisovatele Knuta Hamsuna (1859–1952) s pateticky pojatou přírodou a typem osamělého člověka, který bojuje proti lidské společnosti a hyne přemožen osudem. Román *Pan* vyšel r. 1894, česky v překladu Hugo Kosterky r. 1900 v Sokolově Vzdělávací bibliotéce.
- 347, 11 *baráčnický spolek* – spolek baráčníků měl původně podpurný charakter, později se zaměřil na uchovávání venkovských tradic. Spolky jsou dnes sdruženy v Českou obec baráčnickou.
- 356, 17 *Venkov a Zvěstování* – *Venkov* byl hlavní deník strany agrární. Založil ho vůdce strany Ant. Švehla r. 1906. Šéfredaktorem byl Karel Jonáš; *Zvěstování* byl literární list, který od r. 1919 vydávala Růžena Svobodová.